

A VILÁGPOLITIKA ÉS A VÁLSÁG

Fogalmak és Pozíció

Beszélgetés Pócza Kálmán filozófussal*

REMBECZKI ESZTER - SURÁNYI CSABA

Kivonat: A világ különböző részeiről érkeznek tudósítások, melyek a válság szót, a világméretű válság kifejezést használják. Vajon új jelenségről van szó, vagy már az ókori társadalmakat is sújtotta? Ismerjük-e a válság természetét? Milyen szerepe van az erkölcsnek a válság (ki)alakulásában? Van-e szükség új ideológiákra? Mely tényezők hatnak a tudat formálódására? Tehetünk vajon egyenlőségjelet a világpolitika és a világgazdaság közé? Milyen kilátásai, és életpályamodellei lehetnek a mai fiataloknak? Ezekre a kérdésekre keressük a választ ebben a beszélgetésben.

Kulcsszavak: a válságok, politika, erkölcs, média, oktatási rendszerek, világgazdaság

*

Délkelet Európa: Sokan mondják, hogy Platón és Arisztotelész állam és társadalomfilozófiai munkáit az athéniak és lakedaimóniak közti csatározásoknak köszönhetjük, vagyis egy szinte kezelhetetlennek bizonyult válságnak, ami szükségessé tette a társadalmat életben tartó és az azt romboló erők vizsgálatát. Vajon ma ismerjük-e a mai kor társadalmának, társadalmi létének építő, illetve romboló erőit? Ki lehet-e emelni főbb mozgató erőket?

Pócza Kálmán: A válság fogalmát már az ókorban is ismerték, maga a fogalom és az életérzés nem új. Az meglátásom inkább az, hogy az emberek nagy része már az ókortól kezdve, az európai történelemben az emberek nagy részének mindig is volt válságtudata. A legpregnansabban ez a két világháború közötti időszakban jellemző. Jómagam kutattam a két világháború közötti Németország történetét. Azt szokták mondani történészek ezzel a korról kapcsolatban, hogy igazából a válságnak egy kultúrája vagy konjunktúrája volt. Akkor is válságról beszéltek, amikor még nem volt igazából válság Németországban. Több olyan könyv is született a 2000-es években, amely kultúrtörténeti szempontból próbálta meg feldolgozni, hogy hogyan élték meg Németországban a két világháború közötti válságot és arra a következtetésre jutottak, hogy tulajdonképpen az első világháború befejezésétől és tulajdonképpen már alatta is egy nagyon komoly válságtudattal rendelkeztek az emberek. Az én meglátásom ehhez kapcsolódóan talán még az, hogy talán mindig is volt az emberekben egyfajta válságtudat. Ha az eufórikus pillanatokat nem számítjuk, és Kelet-Európában vagyunk, ezek a pillanatok csak pillanatok és sokkal hosszabb ideig tart a válság tudat, mint az eufória öröme. Tehát ilyen szempontból azt kell gondolnunk, hogy csínján kell bánnunk ezekkel a fogalmakkal és a mögöttük lévő tartalmakkal, mert az a meglátásom, hogy mindig is válságban élt minden egyes generáció vagy nagyon sokan úgy élték meg saját korukat, hogy ez egy hatalmas nagy válság. Kétségkívül most benne vagyunk egy gazdasági, és ha Európát tekintjük egy erős politikai válságban is, de, hogy ez nagyon speciális lenne és, hogy annyira nagyon különleges helyzetben lennénk nekem azzal kapcsolatban fenntartásaim vannak.

Ismerjük-e a válság természetét? (Működését, fellépésének ciklikusságát.)

* Pócza Kálmán a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója, az Andrássy Egyetem Duna Intézetének vendégkutatója. Kutatási területe: politikai eszmetörténet, parlamentarizmus, politikai reprezentáció, alkotmányozási folyamatok összehasonlító elemzése. Főbb publikációi: *Emlékezetpolitika. Műltfeldolgozás és történelemtudomány* Németországban (Attraktor Kiadó, Budapest, 2011), *Das Verfahren der Universalisierung in der Ethik* (VDM Verlag, Saarbrücken, 2009), *Álmaink állama. Egy hatalmi centrum az ezredfordulón* (szerk., Századvég Kiadó, Budapest 2002).

Az én meglátásom az, hogy nem. Nemrégiben voltam egy konferencián, ahol egy előadó arra hívta fel a figyelmet, hogy a válságnak nagyon szörnyű aspektusai vannak. Fel szokták hívni a válság jó aspektusaira is a figyelmet, itt elsősorban a gazdasági válságról volt szó és azt mondta az előadó, hogy a nagyon pozitív aspektusa ennek a válságnak az, hogy kiderült a közgazdaságtudományról, hogy az egyáltalán nem tudomány. Mivel a kolléga is egy filozófus volt, némi meglepődöttséggel jelentette ki, hogy a közgazdászok az ég világon nem tudnak semmit a jelenlegi válságról, nem tudják, hogy hova fog vezetni, a világ vezető közgazdászai is nagyon nagy dolgokat írnak le a *New York Times* és a nagyobb lapok hasábjain, de hogy abból mi valósul meg az kérdés. A másik kérdés, hogy az ő jelentős részük nincs döntéshozó pozícióban, lehet, hogy ha abban lennének másfajta döntéseket hoztak volna, mint amelyeket a politikusok hoztak. Na, de hát a lényeg az az, hogy nem ismerjük. És nem véletlen, hogy a neves közgazdászok nagy része is elkezdett a gazdaságtörténettel foglalkozni, mert ebből következtethetnek a jövőre vonatkozóan. Hosszabb történelmi ciklusokat próbálnak meg elemezni, de hát a történelemmel kapcsolatban mindig megvan az a vád, hogy az valójában nem olyan kemény tudomány, mint például a közgazdaságtan, mert a történelem tulajdonképpen egy elbeszélés és nem pedig egy egzakt számokkal foglalkozik. Úgyhogy a gazdasági vetületét nézve azt kell, hogy mondjam, egyáltalán nem tudunk semmi biztosat. A másik vetületéről, ha Európát nézzük a politikairól szintén nagyon keveset tudunk, hiszen az Európai Unió egy egészen sajtóságos szövetségi rendszer, amely éppen repedezik, de történelmi példákat citálni itt meg nem is nagyon tudunk, amik hasonlóságot tudnának felmutatni. Úgyhogy politikai szempontból sem tudjuk, hogy milyen ez a válság, amiben most élünk. Én még egyszer arra helyezném inkább a hangsúlyt, hogy a válságtudat az, ami hasonló az előző korokhoz képest. Magának a válságnak a lefolyása az valószínűleg egészen más, és nem tudjuk, hogy mi fog történni, mint ahogy nem tudták a két világháború között sem.

Milyen szerepe van az erkölcsnek a válság (ki)alakulásában?

Ez a harmadik aspektus, valóban szoktak beszélni gazdasági, politikai és erkölcsi válságról is beszélni. Erkölcsi válságban élünk. És ez az én vesszőparipám, hogy generációk sora élte meg azt a korszakot, hogy morális válságba került. Ez részben az áldott aranykorba vágyódásnak köszönhető, hogy a jelenkort mindig morális és erkölcsi válságként éljük meg. Ami azt jelenti, ez az „áldott aranykor”, hogy egy idealizált, soha nem volt korba vágyunk vissza, amelyben az aktuális emberek ugyanúgy válságtudattal és morális válságtudattal éltek, mint ahogy mi is. De hát én azt mondanám erre is, hogy vannak olyan jelek, amik aggasztóak lehetnek, de csínján kell vele bánni, ezekkel a morális válságról szóló leírásokkal, mint a jövődölésekkel.

Az emberek politizálnak, ill. inkább beszélnek a politikáról (legalábbis a politika egy média által közvetített 'verziójáról'). A filozófusokat miért nem lehet igazán látni a politika színterén? Mi az oka annak, hogy a sztereotípiákban a filozófusok, mint absztrakt elmészek, semmint a valós életet érintő problémákkal foglalkozó gondolkodók jelennek meg?

Őszintén szólva én örülök, hogy ez így van, az a kevés filozófus, aki például Magyarországon a rendszerváltozás idején vállaltak aktív szerepet, ők megtették a maguk dolgát, nem biztos, hogy a stabil demokráciákban feltétlenül a filozófusoknak kell átvenniük a politikusok szerepét. Egészen másfajta mentalitást, hozzáállást, viszonyulást, a világhoz való viszonyulást feltételez a filozófus lelki alkata, illetve a politikus lelki alkata, úgyhogy szerintem rendjén van ez így, hogy nem látunk olyan túl sok filozófust a politika területén. És ez nem csak Magyarországra igaz, inkább azt mondanám, hogy a stabil demokráciákra ez jellemző. Az a speciális eset, ami például Magyarországon megfigyelhető volt, hogy filozófusok, bölcsészek, írók aktívan részt vettek a rendszerváltozás folyamatában, az pontosan annak köszönhető, hogy más mozgástér nem volt. Tehát politikus, aktív politikus igazából nem dönthette meg a rendszert, ehhez az az értelmiségi réteg kellett, amely a kommunizmus ideje alatt is megpróbálta beteljesíteni saját ideáit.

Fogalmak

Gondolkozhatunk még az olyan XIX. századi, vagy éppen ókori fogalmakban, mint a kommunizmus, szocializmus, demokrácia, vagy 'új' ideológiákra van szükségünk? Érvényesek lehetnek-e ezek a kategóriák, ha a hálózati állam jövőképeinek struktúrájában gondolkodunk?

A kommunizmus és a szocializmus ezt el kell választanunk a demokrácia fogalmától, ha pragmatikus szempontból közelítjük meg a dolgokat. A demokrácia viszont egy nagyon is élő fogalom, amely a mindennapjainkat meghatározza. Azért egyetlen egy jelzővel ellátnám ezt a demokráciát, mert, hogy az ókori és a modern demokrácia között. Tehát ez a jelző természetesen a képviseleti demokrácia, nem pedig a közvetlen demokrácia, amely az ókori államokat jellemezte. A képviseleti demokráciával igenis van

dolgunk, míg a kommunizmus és a szocializmus meglátásom szerint nem nagyon tudja betölteni azt a pozíciót, amely egy politikai közösség számára élhető jövőképet tudna felvázolni. Csak felvázolni tudják, beteljesíteni már nem. A képviseleti demokrácia viszont meg tudja valósítani, be tudja tölteni. A gond azzal van meglátásom szerint, hogy a politikai közösségek, amelyek demokráciában élnek túlzott elvárásokkal rendelkeznek a demokráciával szemben. Azt gondolom, hogy nem feltétlenül a demokrácia fogalmával van baj, hanem azzal, ahogyan a politika és a közösség tagjai felfogják. Hogy mit is ígér nekünk a képviseleti demokrácia, túl sokat várunk el tőle, ez a legnagyobb probléma. A két világháború között is rengeteget foglalkoztak a parlamentarizmussal a képviseleti demokrácia egyik legalapvetőbb intézményével, annak a válságáról nagyon sokat beszéltek Európában és még az Egyesült Királyságban is komoly viták voltak arról, hogy működőképes-e a parlamentarizmus. Már akkor is az volt a probléma, hogy túl sokat várunk tőle, a parlamenttől is. Az ideális képviseleti demokrácia alapvető intézménye a parlament ideális esetben úgy nézne ki, hogy racionálisan érvelő képviselők, az egyetlen meglévő közérdeket megtalálják, és abban meg tudnak állapodni, konszenzusra jutnak, ha kell kompromisszumok árán a lehető legjobb megoldást, ami a közösségnek jó. Ehhez kapcsolódnak azok az egyéb képek, mint pl. hogy milyen az ideális parlamenti képviselő, aki tud mindenről, ért a szakmájához, tudja, hogy miről szavaz. És maga a parlamenti intézmény is egy dicsfényel körülragyogva jelenik meg az európai emberek szemében. Ez az én véleményem. Ezen változtatnunk kell. Be kell látnunk, hogy a parlamenti képviselők nem értenek mindenhez, nem a racionális vita terepe a parlament, nem ezért van a parlament, nem ez az elsődleges funkciója, egészen más funkciókkal, de nagyon fontosakkal bír a mai parlament és ez ugyanúgy igaz az európai országok parlamentjeire, ahogy az észak-amerikai országokéra is. kétségtől igaz, hogy vannak különbségek, tehát finomítani lehet ezen az állásponton, de az én alapvető meglátásom az, hogy túlzott elvárásaink vannak a parlamenti intézményrendszerhez. A lényeg az, hogy a politikai közösségek tagjainak az elvárását kellene kicsit átformálni, ez nem azt jelent, hogy csökkenteni kellene mindenáron, hanem azt, hogy rávilágítani azokra a nagyon lényeges funkciókra, amelyek a 21.sz.-i demokrácia működéséhez szükségesek, hogy átérezzék a politikai közösségek tagjai, hogy ma már nem a racionálisan érvelő parlamenti képviselők vitája lenne a fő feladata a parlamentnek.

Érvényes lehet-e még Magyarország társadalmi berendezkedését demokratikusnak nevezni? Hatékonyak lehet-e tekinteni ezt az államformát? Hatékonyabb, mint ha például királyság lenne a hivatalos államforma?

Mindenképpen demokrácia Magyarország. Ugye az elmúlt években rengeteget beszéltek arról, a külföldi sajtóban is, hogy Magyarország megszűnt volna demokráciának lenni, vagy legalábbis nagyon jó úton halad, hogy megszűnjön a demokrácia. Az én meglátásom szerint az elmúlt két évben Magyarországon jóval kevesebb változás történt intézményi szinten, mint amit valójában szerettek volna végrehajtani a jelenlegi kormánypártok, illetve, mint amennyit belelátnak a kormánypártok kritikussai. Magyarán szólva ha a magyar demokráciáról beszélünk akkor szigorúan az új magyar alaptörvényről kell beszélünk, hiszen ez határozza meg az ideai évtől a magyar demokrácia alapvető intézményrendszerét. És ha erről beszélünk az a véleményem, hogy néhány, kettő-három alapvető intézményi változáson kívül nem hozott újat ez az új alaptörvény. Sőt, az én érzetem, de ezt a jövő fogja majd vagy megcáfolni, vagy alátámasztani. Azt kell, hogy mondjam, hogy politikai kultúra szempontjából sem sikerült megújulnia a magyar demokráciának. Ami lehet pozitívan és negatívan is értékelni, de a lényeges állításom az az, hogy Magyarország demokrácia, továbbra is. két-három intézményi változás, jelentős személyi változások, politikai szereplők tekintetében nagyon jelentős változások, erről nagyon sokat lehetne vitatkozni, hogy ez jót tett-e a magyar demokráciának vagy sem, de ezt el kell különíteni azoktól a csekély számú intézményi változástól, amelyeket az új alaptörvény hozott.

És mi a helyzet más országokban?

Az egyik olyan ország, amelyre hivatkozni szoktak, amikor a magyar demokrácia minőségét, állapotát megpróbálják összehasonlítani más Nyugat-Európai országokéval, akkor az egyik ilyen ország mindig Franciaország szokott lenni. Zárójelenen megjegyzem, hogy nekem amúgy is fenntartásaim vannak ezekkel a megalapozatlan összehasonlításokkal kapcsolatban, ezekkel a légből kapott összehasonlítások kapcsán, amelyek arra akarnak rávilágítani, hogy Magyarországon minden rossz, ezzel szemben Nyugat-Európában minden jó. Zárójelent bezárva Franciaországban nem egy politikatudós jegyzi meg, hogy ez valójában nem is demokrácia. Nem csak a politikai szereplők nem nevezik a Franciaországban lévő megoldást nem demokratikusnak, hanem az intézményrendszerek is. De, ami a lényeges, hogy valóban vannak különbségek a magyar demokrácia és egyéb nyugat-európai országokban lévő intézményrendszerek politikai kultúrája között. De nagyon meg kell fontolnunk és alapos vizsgálat alá kell vetnünk, hogy mik is ezek a különbségek.

Valószínűleg összességében rosszabb állapotban van a magyar demokrácia, mint a franciaországi, de, hogy ég és föld lenne a kettő ez azért túlzás.

Megvalósul kommunikáció a nép és az őket átfogó, életüket szervező politika között? Mennyire van befolyással a média, illetve a 'köznép' nyelvhasználatának média általi manipuláltsága erre a kommunikációra? (A médián kívül képes-e manapság valami más is jelentősen beleszólni a tudat formálódásába?)

Hogyne, a médiumoknak általában másodlagos funkció jut, ha a politikai szocializációt vesszük. Magyarországon a politikai pártokhoz kapcsolódó elutasítottság valóban nagyon nagy, ez is egy általános válságtudat volt régen is. Azt, kell, hogy mondjuk, hogy érdekesebb a politikához való viszonyuk, mint az egyes politikai szereplőkhöz. Elutasítóak, kétségkívül. Ennek több oka van: a kommunizmus öröksége, depolitizálódtak az emberek, de van egyfajta kisebb kiábrándultság a rendszerváltoztatás után kialakított rendszerben, a politikai szereplőkben. Eltűntek a rendszerváltoztató pártok és csak nagyon kevés olyan politikai szereplő van, aki az elmúlt húsz évben aktív tudott maradni, de ezen kevés politikussal szemben is jelentős ellenszenvvel tekint rájuk. A média nem segíti elő, hogy az emberek visszatérjenek a politikához. A média logikája azt diktálja, hogy a botrányokat keressék, ennek következménye, hogy az emberek még inkább elfordulnak a politikától. A média felelőssége tehát így foglалható össze.

II. Pozíció

Hol helyezkedik el Magyarország a világpolitika palettáján? Tényezőként gondolhatunk-e saját magunkra?

Természetesen túl kicsi ország vagyunk, hogy nagyon jelentősen befolyásolni tudjuk a világpolitikát, bár, ugye, az utóbbi két év történései azt mutatják, hogy azért a figyelem középpontjába tudunk kerülni, akarva-akaratlan; de hogy ezzel befolyásolnánk-e a világ menetét, hát ez egy jó kérdés. Az hogy vezető, népszerű amerikai közgazdászok, politikatudósok foglalkoznak azzal, hogy mi történik Magyarországon, az annyit mutat, hogy az érdeklődési körükbe kerültünk, és ez valamilyen módon befolyásolja az ő gondolkodásmódjukat; de hogy ezáltal tulajdonképpen a világ menetére jelentősebb befolyással tudnánk lenni, ezt azért kétségbe vonnám, ehhez kicsi ország vagyunk természetesen; úgyhogy ilyen szempontból jó az, hogyha kellő öntudattal rendelkezünk, de azért reális képet kell festenünk magunkról és Magyarország pozíciójáról a világpolitikában.

Egy állam vajon a világpolitikai rendszer egészének kell elsősorban megfeleljen, vagy saját érdekeit kell, hogy előnyben részesítse?

Természetesen ez a kettőnek a kölcsönös együtthatása, ez, ami kiadja a helyes pozíciót. Önfeladással nem nagyon mennénk semmire, vállalni kell azt, hogy vannak egy államnak sajátos érdekei. Ilyen szempontból én magam azt látom, hogy erőteljesebben próbálják meg képviselni az elmúlt két évben Magyarország érdekeit a nemzetközi szinten – nem mindig helyesen és néha túlzásokba esve, de azt kell, hogy mondjuk, hogy a magyar állam érdekei meg kell, hogy jelenjenek valahol; ugyanakkor részben egy európai közösségnek vagyunk a tagjai, részben pedig egy világgazdasági- és világpolitikai rendszernek, magyarán szólva, hogyha olyan dolgokat csinálnánk, amelyek nagyon nem egyeznek meg az európai értékrendszerrel, az európai politikai közösségek által elfogadott normákkal, akkor azzal részben szembesítenek minket, részben pedig nem lenne jót, mert hogy megpróbálnák, illetve hát kényszerűen partvonalra kerülnénk; tehát valahol itt a kettő között kell megtalálni mindig a helyes utat. Arról lehet vitatkozni, hogy ez sikerült-e például az elmúlt két évben, vagy sikerült-e az elmúlt húsz évben – azt is meg kellene még vizsgálni.

Mennyiben szükséges átvenni más országok bevált rendszereit (pl. oktatási rendszerét), adott esetben ahelyett, hogy saját, speciálisan az ország sajátosságaihoz illeszkedő 'új' rendszerek kerülnének kidolgozásra?

Itt arra utalnék, amit a beszélgetés első felében is említettem, hogy más nemzetek intézményrendszereinek és politikai kultúrájának a vizsgálata az egy nagyon érdekes dolog; én magam is foglalkozom egy komparatív politikatudománnyal, de helyén kell kezelni ezeket a mintákat vagy példákat, tudni kell, hogy mi az, ami megvalósítható Magyarországon és mi az, ami nem, látni kell, hogy mi a különbség egyáltalán a háttérben, mi a különbség szembevetően, és csakis jól megfontolt módon lehet átvenni mintákat, ami azt jelenti, hogy át is lehet, sőt, adott esetben kell is. Nincsen nagyon sajátosan magyar politikai élet, mi bizony az európai kultúrának a részei vagyunk és ilyen szempontból sok az átfedés meg a különbség is, de ezeknek a kölcsönös egymásra hatása révén azért megvalósítható egy intézmény külföldön.

Mennyiben szükséges erősíteni a föderatív jelleget a különböző földrajzi, néprajzi, kulturális adottságokkal rendelkező országok között? (Pl. a pénznem, a kultúraformáló TV közvetítések, és mások.)

Milyen mértékben nyerhet teret az ilyen irányú tendenciákban a különböző nemzeti sajátosságok markánsabbá tétele?

Azt hiszem, itt leginkább a kérdés Európára vonatkozhat - most az Egyesült Államokkal nem is foglalkozunk -, itt tűnik talán a leginkább problematikusabbnak, de egyben a leginkább izgalmasabbnak is ez a kérdés, tehát az a kérdés, hogy a különböző nyelvvel, kultúrával rendelkező népek között milyen kapcsolat teremthető meg. Azt gondolom, hogy olyan széleskörű kapcsolatrendszer, mint ami ma jellemzi az európai államok közösségét, ilyen széles jellegű kapcsolatrendszer nem volt talán még a történelemben, és ez nagymértékben hozzájárult, bár sokan nem nézik különösebben jó szemmel, de bizony az európai felsőoktatási rendszereknek az összehangolása nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy ilyen szoros kapcsolatok kialakulhassanak az egyes országoknak az állampolgárai között. Ma már azt mondhatjuk, hogy a nyugat-európai országok felsőoktatási rendszerében részt vevő hallgatóknak nagyon-nagyon-nagy százaléka eltölt legalább egy szemesztert külföldön, és önmagában ez a tény már erősíti ezt az együttműködést, a megértést, a becsületes megértés lehetőségét, ami – azt kell, hogy mondjuk, hogy – egy nagy pozitívum, ilyen szempontból egyértelműen. Ugyanakkor egy közös tudat kialakulása az mennyiben várható ettől az intenzívebb kommunikációtól, az már egy nagyobb kérdés, és hogy aztán a sajátos nemzeti érdekeknek, a jellegeknek a megjelenítése az miként működhet, ez pedig szintén egy nagyon érdekes kérdés, amiben én azt az álláspontot képviselem, hogy nagyon is fontos az, hogy megtaláljuk a sajátos nemzeti jelleget, nemzeti öntudatot, még akkor is, hogyha erről rengeteget lehet vitatkozni, hogy mitől magyar a magyar, hogy vajon a magyar néptáncnak – például, hogy ha konkrét példát szeretnék venni -, ha megnézzük, akik ismerik a magyar néptánc egyes elemeit, akkor ugye ők is nagyon tisztában vannak vele, hogy azok honnan származnak, milyen elemeket ötvöztek és hogy micsoda egy olvasztótégely valójában, mégsem azt hívjuk magyar táncnak. Ugyanúgy ki lehetne kezdeni ezt a fogalmat, hogy magyar néptánc, mint ahogy bármilyen más, a sajátos identitásunkat meghatározó fogalmat ki lehet kezdeni és bele lehet kötni, hogy hát mitől lenne magyar a magyar. Az én meglátásom ezzel kapcsolatban az, hogy van valami ilyesmi, hogy nemzeti identitás, de a határvonalai azok állandóan változnak; nem lehet letagadni, megtagadni, létezik, de mindig megkérdőjeleződtek a határvonalai, hogy hol is végződik, hogy mi is nevezhető igazából sajátosan magyarnak és mi az, ami már nem igazából sajátosan magyar jellegű.

Tehetünk vajon egyenlőségjelet a világpolitika és a világgazdaság közé? Amikor vezető politikusokról, illetve pártokról beszélünk, vajon a mögöttük álló népre, és eszmékre kell gondolnunk, vagy a gazdaság és a pénzvilág meghatározó erőire, és azok érdekeire?

Nemcsak, hogy tehetünk, hanem nagyon is szükséges különbséget tenni a világgazdaság és a világgazdaság szereplői, valamint a világ politikájának (nem biztos, hogy a világ politikájának fogalmát egybe értem, hanem), a világ politikusainak a köre között; és úgy tűnik, hogy a globalizáció egyik eredménye az, hogy a politikusok hatalma az egyre csekélyebb és a világgazdaság nagy szereplőinek, komolyabb faktorainak a hatalma viszont egyre nagyobb, ami, ugye, azt a kérdést veti fel, hogy vajon, ha demokráciában szeretnénk élni, akkor az általunk választott politikusok hatalma az egyáltalán képes-e már kompenzálni a világgazdaság legfontosabb szereplőinek a különféle cselekedeteit; magyarul szólva, hogy a hatalmi centrum, ahogy áthelyeződött a világgazdasági szereplők irányába, és ahogy egyre kevesebb hatalommal bírnak a választott vezetőink, ez vajon milyen új viszonyulást igényel a demokráciához és a világgazdaság szereplőihöz. Ez lenne az a jelenség, ami miatt azt mondhatjuk, hogy nagyon is fontos különbséget tenni a világgazdaság és a világgazdaság szereplői, illetve a világ politikájának a szereplői között, és amire azt mondhatjuk, hogy sajnálhatjuk tulajdonképpen, bizonyos szempontból, hiszen a politikai közösség választott vezetőinek a hatalma csökken valójában, és olyan aktorok kezébe kerülnek a legfontosabb döntéshozatali mechanizmusok, akik senki által nem lettek megválasztva tulajdonképpen.

Milyen hatással van a magyar és külföldi gazdaságra a különböző multik bevonulása? Hogyan érinti a gazdaságot a multik kivonulásával előálló GDP csökkenés, és a munkanélküliség megnövekedése?

Az elmúlt húsz év Magyarországra tekintve azt mondhatjuk, hogy szükség volt rájuk egyértelműen; más kérdés, hogy lehet, hogy jobb pozíciókat is elérhettünk volna a multicégekkel szemben, ha egy kicsit komolyabb öntudattal rendelkezünk, ha egy kicsit karakánabban állunk ki saját érdekeinkért. Az én meglátásom az, hogy az utóbbi két év eseményei kicsi korrekciónak tűnnek ebből a szempontból, de – valószínűleg – túl későn jöttek. Egyrészt már egy olyan bevett kapcsolat-, intézményrendszert kellett megbolygatni, amelynek a megbolygatása nagyon sok konfliktussal jár, és meglátjuk a végeredményt, hogy

ez végül pozitív szaldóval jön-e ki a magyar politikai közösség, kapcsolatrendszer újrarendezéséből; tehát későn jött, de az is igaz, hogy a multicégekre igen is szüksége volt Magyarországnak a rendszerváltozást követően; tehát itt is egy ilyen kettősséget tudnék megállapítani.

Milyen kilátásai, és életpályamodelljei lehetnek a mai fiataloknak, és kevésbé fiataloknak? Az utóbbi években, mintha elvárás lenne külföldre menni, és az egyedüli élhető perspektívának is a külföldi munkavállalás tűnne – hiszen dimenzionálisan más életlehetőségeket nyit meg a kitelepülők előtt.

Milyen sors vár az országra, ha a nemzet 'legütőképesebb' része távozik?

Tragikus, természetesen. A kérdés az, hogy valóban távoznak-e, és hogyha távoznak, örökre távoznak-e. Ha felnyitjuk a lapokat, illetve leginkább ma már az internetet, a különféle internetes honlapokat, blogokat, hírportálokat, akkor valóban minden egyes nap olvashatunk egy olyan cikket, hogy mennyien vándoroltak ki, miért vándoroltak ki; hogyha most a blogszférára gondolunk, külön blogokat nyitottak arra, hogy ott megosszák a kivándorló fiatalok a saját gondolataikat a többiekkel, hogy miért is vándoroltak ki és hogy szerintük miért kellett kivándorolni. Tehát ez valóban fenyegető tendencia; nem vagyok benne biztos, hogy ilyen szempontból az utóbbi húsz évben sikerült – vagy az utóbbi huszonkettő évben most már – pozitív jövőképet felmutatni a fiataloknak – inkább nem, mint igen. Nagyon nehéz dolog itthon maradni, azt hiszem, ez a nehezebb választás, és azok, akik ezt megteszik, azokra valószínűleg keményebb, jóval keményebb sors vár, mint azokra, akik elmennek Nyugat-Európába, külföldre és ott próbálják megtalálni a megélhetésüket. Azt hiszem, érthető, de nehéz lenne azt mondani, hogy nem érthető. Itt mindig valószínűleg a mérték a kérdés, hogy mi az a teher, amit még elvisel itthon az ember, azért, mert hogy itthon maradhat.

Hasonlóan nehéz zárókérdés... Hogyan látja a helyzetet, mit lehetne tennünk, akár morálisan is, annak érdekében, hogy egy ország ne legyen kiszolgáltatva az Európai Unió gazdasági, pénzügyi fölényének (abban az értelemben, hogy az ország meghatározó javai, amennyire lehetséges, az ország tulajdonában maradjanak)?

Első lépésként talán a kérdést fogalmaznám át egy kicsit, ugyanis sohasem szabad azt gondolnunk az Európai Unióról, hogy ez egy olyan külső hatalom, amelyik tulajdonképpen csak a mi javunkat akarná; mi léptünk be az Európai Unióba, mi akartuk ezt, mi a tagjai vagyunk, tudjuk befolyásolni valamelyest a döntéshozatalt – néha bizonyos kérdésekben nem kellőképpen, más kérdésekben viszont tudjuk az érdekeinket érvényesíteni. Tehát ez egy közösség, az Európai Unió, hogy ezen a közösségen belül aztán melyik nemzet, melyik kisebb politikai közösség, melyik állam képes jobban vagy kevésbé érvényesíteni az érdekét, az egy másik kérdés. Itt valóban van tennivaló és valóban fontos lenne, hogy megjelenjen ilyen szempontból a magyar állam és a magyar politikai közösség érdeke.

*

<http://www.southeast-europe.org>
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Rembeczki Eszter - Surányi Csaba: A világpolitika és a válság (Fogalmak és Pozíció) *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 2. No. 4. (2011 tél) 6 p. Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*